

Va studijama u okviru zauzimanja jednog knjiga i osim
mekovca i joj o njenojšem smjenu sva im ostavljeno
stupanje sa svojim vlastivnostima i osobinom jezika. U ovoj
smjenu svih u odjek može biti dobro vježba u međusobnoj mreži.
Za
osmisliti oib i istražiti mo u oib ih i učiti. Ostavljeno je

Marina Ličen, *Govorni čin direktiva i njihova realizacija u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku*, Radovi Instituta za strane jezike i književnost Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, A. Jezičke studije, Novi Sad, 1987, 250.

Monografija Marine Ličen značajna je iz nekoliko razloga. Prvo, ona razbija gotovo ustaljeno mišljenje o doprinosima kontrastivnih studija, ustoličeno nizom naslovom srodnih kontrastivnih monografija: jer ova monografija nije, niti joj je to uopšte cilj, taksonomija jezičkih podataka i njihovo konfrontiranje u dvama jezicima, tj. popis jezičkih činjenica iz dvaju jezika stavljenih u međusobni odnos, iz čega se onda samo izvode zaključci o podudarnostima (sličnostima) prevodnih »ekvivalenta«. Ako je šta i ostajalo od takvih monografija, onda je to klasifikacija, koja, na žalost, najčešće nije išla dalje od morfološke: uglavnom se sve svodilo na suprotstavljanje formi i uočavanje sličnosti i razlika, začinjeno još ponekad »zamagljennom« semantikom. Iz tih razloga, taj dominirajući tip kontrastiranja u nas (ovdje normalno isključujemo vrijedne izuzetke) rijetko je šta novoga donosio u osvjetljenju jezičkih pojava i jednog od kontrastiranih jezika — novo se svodilo najčešće na sam prvi put odabrami predmet kontrastiranja. Ako je izvan toga bilo još novina, one su se svodile na primjenu neke nove teorije, nekog novog lingvističkog učenja, pa, čak pretjerano ne bi bilo reći, da je najveći doprinos takvih radova bio u »popularizaciji« importovane teorije (ili modela). A takva se popularizacija opet najčešće, i opet na žalost, svodila na prezentovanje mišljenja predstavnika date teorije, s tim da se između tog preglednog i empirijskog dijela stvarao gotovo nepremostivi jaz: teorija je ostajala novom samo u preglednom dijelu, ali od novosti gotovo ništa nije ostajalo u opisnom (»primijenjenom«) dijelu.

Sve ovo — ma koliko se ne odnosilo na pojedinačne studije kao »časne« izuzetke i ma koliko zbog tog na prvi pogled izgledalo preoštvo — izrekosmo da bismo bolje mogli ukazati na značaj knjige Marine Ličen, čiji je naslov bio gotovo idealan za »provodbu« istraživanja utabanim stazama naše kontrastivistike: prepričati mišljenja o pragmalingvistici, na kraju popisati forme njemačkog i srpskohrvatskog jezika podvodeći ih pod opšta određenja datog govornog čina i pri tom ukazati na ono što ima jedan a ne ma drugi jezik, u čemu je jedan bogatiji od drugog i sl.

Na sreću, Marina Ličen nije htjela krenuti tim putem: jednostavno kao da je željela odagnati lakši zarad naučno prihvatljivog puta. U tom traženju »puta« ona se oslanjala na zahtjeve opšte epistemologije: teorija i empirija moraju biti u harmoniji, moraju se međusobno preplitati i ispmagati, jer nijedna ne može biti »to« bez potvrde u onoj drugoj. Uz to Marina Ličen izbjegla je još jednu toliko naslovom izazovnu »zamku« za skretanje s pravog, naučnog puta: nju, naime, s pravom, ne interesuje to što je ko i kako govorio o pragmalingvistici, ne interesuje je toliko ni neriješen

status same pragmalingvistike, ni sva oprečna mišljenja o njoj i povodom nje. Nju interesuje mogućnost pragmalingvistike sâmě, koja se potvrđuje tek njenim doprinosom u analizi jezičkih činjenica. Koliko u analizi pomaže pragmalingvistički kriteriji, gdje su oni kompatibilni a gdje inkompabilni sa semantičkim i sintaksičkim, gdje oni moraju dobiti »primat« a gdje su samo potpora semantičkim, to su pitanja na koja traži odgovor Marina Ličen, ali ne deklarativni, nego odgovor kroz provjeru svih tih kriterija u analizi jezičkog materijala. Zato je i njen »izolovani« govor o pragmalingvistici tako »siromašan«, a u stvari i jedino ispravan, toliko funkcionalan: pragmalingvistika će se pokazati vrijednom ili bezvrijednom tek na djelu, u primjeni. Govor o pragmalingvistici samoj tako je samo uvod u temu, kroz govor o njenim (njoj samosvojnim) opštím kriterijima, kojim se najavljuje tema monografije: analiza govornog čina direktiva na materijalu njemačkog i srpskohrvatskog jezika.

Tog trenutka nastupa jedinstvo kriterija. Pošto jezičkog istraživanja i nema bez istraživanja forme, sintaksički se kriterij uključuje sam po себи, a budući da forma uvijek ima upotrebnu vrijednost, to se semantički plan i ne može isključiti iz istraživanja. Tim se dvama kriterijima priključuje i treći: pragmalingvistički. U kakvom je on odnosu s dvama ostalim, na čemu počiva, šta mu je sуштина, to su osnovna pitanja na koja traži i nudi odgovor Marina Ličen u svojoj monografiji, ali samo kroz analizu jednog govornog čina — *direktiva*. A »pod direktivima se podrazumevaju one komunikativne radnje pomoću kojih govorno lice sagovornika animira na neku buduću radnju«. Direktivno je značenje da kles ono značenje što je primarno imperativu, ali se direktivno značenje ne iscrpljuje u značenju imperativa niti su sva imperativna značenja svodljiva na direktivna. Zato cilj monografije i nije opis značenja imperativa, već direktivnog značenja izraženog različitim formama od kojih je imperativna samo ona najčešća (najuobičajenija), »najprozirnija«.

U opisu *direktiva*, budući da je svaki pragmatički tip univerzalan. Marina Ličen najprije izdvaja konstitutivne uslove pomoću kojih i vrši potklasifikaciju direktiva stalno vodeći računa o njihovoj jezičkoj realizaciji (tj. o formama realizacije). I upravo u opisu tih konstitutivnih uslova direktiva i načina njihove primjene u analizi jezičkog materijala jeste jedna od najvećih vrijednosti monografije Marine Ličen. Najprije se kao konstitutivni uslovi vezani za sadržaj propozicije izdvajaju *hipotetičnost* i *nehipotetičnost* (+/-hip), na osnovu kojih se vrši supklasifikacija direktiva na + hip: »upozorenje«, »savjet«, »pogađanje« i »ucjena«, i — hip: »molba«, »pomuda«, »naređenje« i »uputstvo«.

Drugi konstitutivni uslov vezan za propoziciju (s obzirom na direktive) odnosi se na *ratifikaciju* i *neratifikaciju* sagovornika (+/-rat) i *zainteresovanost/nezainteresovanost* sagovornika za radnju.

Na osnovu tih pragmalingvističkih kriterija najprije je u okviru njih samih a potom postupnim proširenjem narednjim izvršena supklasifikacija direktiva na tipove: »molba«, »naređenje«, »pomuda«, »uputstvo«, »pogađanje«, »ucjena«, »savjet« i »upozorenje«. Svaka je od tih (pod)vrsta direkti-

va analizirana u okviru mogućnosti jednog kriterija i u okviru jedinstva na nju primjenjivih kriterija, čime su one jasno distinguirane. A stalno se vodilo računa, što je u ovakvim analizama i neophodno, i o graničnim, srodnim tipovima govornih činova što ne potpadaju pod direktive. Tako monografija ne predstavlja samo opis (pod)tipova direktiva nego uključuje i veći broj nedirektivnih govornih činova koji su s direktivnim vezani nekim od konstitutivnih uslova, kao npr. »dozvole«, »prijekori«, »ultimatumi«, »pitana«, »podsticaji« i dr.

Tako je svaki podtip direktiva jasno distinguiran i prema direktivnim i prema nedirektivnim podvrstama govornih činova samo kombinacijom navedenih konstitutivnih uslova.

Jasno izdvojeni uslovi i odlično vođena analiza kroz sukcesivno uključenje pojedinih kriterija provodena je na jezičkom materijalu savremenog njemačkog i savremenog srpskohrvatskog jezika, čime je pokazana međuzavisnost konstitutivnih uslova govornih činova i jezičkih formi, a još više to da su govorni činovi kao univerzalne kategorije na planu jezičke forme uvijek specifikumi datog jezika. Spram pragmatičkoj univerzalnosti stoji dakle jezička individualnost. A to upravo i otvara velike mogućnosti kontrastiranja: kako se univerzalno prelama u »individualnom«, odnosno kako pojedimi jezik »predstavlja« univerzalno i čime je takvo »predstavljanje« uslovljeno.

Monografija Marine Ličen tako potvrđuje potpunu međuzavisnost sintakse i pragmatike, njihovu kauzalnu povezanost. Pragmatika nerijetko nužno motiviše semantičke i sintaksičke modele: tako je npr. za obilježavanje svih hipotetičkih direktiva karakteristična kondicionalna rečenica, za directive s obilježjem »verifikacija sagovornika« interrogativna, a za directive sa obilježjem »zainteresovanost sagovornika« za radnju deklarativna rečenica.

Cijela analiza pokazuje, posebno u velikom poglavljiju o semantičko-sintaksičkoj analizi interrogativnih formi u službi direktiva, da se bez uključenja pragmatičkih kriterija mnoge jezičke činjenice (i kategorije) ne samo da ne mogu podrobno analizirati nego da se ne mogu ni uočiti. Najvećim je svojim dijelom višeaspektna analiza Marine Ličen i potpuna i nova, posebno s obzirom na naš jezik.

Monografija Marine Ličen, bez obzira na neke sitnije padove (kakav je npr. zaključak), najbolji je pokazatelj kako treba afirmirati nove teorije, kako se provjeravaju njihove (ne)mogućnosti. Ona je blizu da posluži kao model moderne višeaspektne analize. Rijetke su, zaista, kontrastivne monografije u nas koje donose toliko novog: kroz doprinos teorije opisu, a opisa »dopuni« teorije.

Miloš Kovačević